

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

**НАРОДНІ РЕМЕСЛА І ПРОМИСЛИ
(ЛАБОРАТОРНИЙ ПРАКТИКУМ)**

Навчально-методичний посібник

Укладачі: Н. В. Дубова, В. С. Потапкін, В. В. Харитонова

Умань-2018

УДК 745(075.8)

Н 30

Рекомендовано до друку вченою Радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол №13 від 26.06.2018 р.)

Рецензенти:

А. І. Терещук, доктор педагогічних наук, професор (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини);

Л. В. Оршанський, доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка);

І. В. Савенко, кандидат педагогічних наук, доцент (Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка).

Народні ремесла і промисли (лабораторний практикум) : навч.-метод. посібник для самостійної роботи студ. спец.014.10 «Середня освіта» (Трудове навчання та технології) / уклад.: Н. В. Дубова, В. С. Потапкін, В. В. Харитонова. – Умань : Візаві, 2018. – 196 с.

Н 30 У навчально-методичному посібнику наведено стислі історико-художні відомості про різьблення, писанкарство та нанизування, розглянуто потрібні матеріали, інструменти і пристосування, послідовно викладено технічні прийоми різьблення, технологію писанкового розпису і способів нанизування, наведено характерні узор.

Вправи та завдання, що увійшли до посібника, допоможуть студентам, які навчаються за спеціальністю технологічна освіта (трудове навчання), закріпити уміння й навички з даних видів ремесел. Посібник також буде корисним учителям та керівникам гуртків для позаурочних занять протягом навчального року.

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. РІЗЬБЛЕННЯ ДЕРЕВИНИ: ПЛОСКО-РЕЛЬЄФНЕ РІЗЬБЛЕННЯ	
1.1. Лабораторно-практична робота №1	7
<i>Тема: «Плоско-рельєфне різьблення та його різновиди»</i>	
1.2. Лабораторно-практична робота №2	31
<i>Тема: «Виконання рослинних елементів плоско-рельєфного різьблення. Різьблення стилізованих орнаментів».</i>	
РОЗДІЛ II. РІЗЬБЛЕННЯ ДЕРЕВИНИ: СКУЛЬПТУРНЕ РІЗЬБЛЕННЯ	
2.1. Лабораторно-практична робота №3	59
<i>Тема: «Скульптурне різьблення».</i>	
2.2. Лабораторно-практична робота №4	62
<i>Тема: «Скульптурне різьблення «Лемківське різьблення». Скульптурне різьблення, анімалістка, антропоморфізм».</i>	
2.3. Лабораторно-практична робота №5	84
<i>Тема: «Техніка і послідовність виготовлення анімалістичного та антропоморфного об'ємного виробу».</i>	
2.4. Лабораторно-практична робота №6	90
<i>Тема: «Опоряджувальні роботи».</i>	
РОЗДІЛ III. ТЕХНОЛОГІЯ ПИСАНКАРСТВА	
3.1. Лабораторно-практична робота №1	101
<i>Тема: «Поняття про писанку. Види орнаментованих яєць»</i>	
3.2. Лабораторно-практична робота №2	110
<i>Тема: «Символи в писанкарстві. Крашанки. Символіка кольорів»</i>	
3.3. Лабораторно-практична робота №3	118
<i>Тема: «Писанки-крапанки. Значення символу «крапки»</i>	
3.4. Лабораторно-практична робота №4	120
<i>Тема: «Символи води на писанках, їх значення»</i>	
3.5. Лабораторно-практична робота №5	124
<i>Тема: «Символи Вогню, Сонця, Зорі на писанках»</i>	
3.6. Лабораторно-практична робота №6	126
<i>Тема: «Символи «Хрест» та «Сварга» на писанках»</i>	
3.7. Лабораторно-практична робота №7	128
<i>Тема: «Зображення Дерева життя на писанках. Символ «Богиня-берегиня»</i>	

3.8. Лабораторно-практична робота №8	131
<i>Тема: «Символи землі та родючості на писанках»</i>	
3.9. Лабораторно-практична робота №9	135
<i>Тема: Символи «Трійця», «Тризуб», «Трикутник», «Божжа ручка» на писанках</i>	
3.10. Лабораторно-практична робота №10	138
<i>Тема: «Рослинні символи на писанках»</i>	
3.11. Лабораторно-практична робота №11	141
<i>Тема: «Тваринні символи на писанках»</i>	
3.12. Лабораторно-практична робота №12	143
<i>Тема: «Зображення птахів на писанках. Символ «риба», його значення»</i>	
3.13. Лабораторно-практична робота №13	145
<i>Тема: «Оздоблення приміщень писанками до свят»</i>	
РОЗДІЛ IV. НАНИЗУВАННЯ	
4.1. Лабораторно-практична робота №1	149
<i>Тема: «Намісто і ланцюжки на одній нитці»</i>	
4.2. Лабораторно-практична робота №2	154
<i>Тема: «Ланцюжки на двох нитках»</i>	
4.3. Лабораторно-практична робота №3	159
<i>Тема: «Нанизування сіток»</i>	
4.4. Лабораторно-практична робота №4	168
<i>Тема: «Ажурні комірці»</i>	
4.5. Лабораторно-практична робота №5	173
<i>Тема: «Ланцюжки із зубчиками»</i>	
4.6. Лабораторно-практична робота №6	176
<i>Тема: «Мозаїчні вироби»</i>	
4.7. Лабораторно-практична робота №7	178
<i>Тема: «Шнури об'ємні»</i>	
4.8. Лабораторно-практична робота №8	183
<i>Тема: «Паралельне нанизування. Виготовлення об'ємних прикрас»</i>	
4.9. Лабораторно-практична робота №9	186
<i>Тема: «Виготовлення українського тердана»</i>	
4.10. Лабораторно-практична робота №10	188
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	193

ВСТУП

В основу сучасної художньої творчості покладено традиції народного мистецтва – невичерпного джерела вигадки, спостережливості, смаку, різноманітності кольорових поєднань, орнаментальних мотивів і форм. Як могутня ріка, що витікає з невеличкого джерельця, на своєму довгому шляху вбирає сотні ручаїв і річок, так народне мистецтво створювалось впродовж століть багатьма поколіннями сільських, слобідських і міських майстрів.

Передаючись із покоління в покоління, з уст в уста, з рук у руки, у різноманітності проявів народне мистецтво завжди було і є ґрунтом для спілкування людей, тим невичерпним джерелом пізнання історії та культури, звідки йдуть витoki професійної майстерності. Пісня й танець, малюнок і казка, ремесло – творіння рук людських – стали національною основою сучасного мистецтва українського народу.

Традиційні художні ремесла і промисли – це своєрідна пам'ять народу, яка зберігає його духовний досвід, єднає минуле із сьогоденням та майбуттям. Вони формувалися віками, можуть розвиватись і вдосконалюватись завдяки знанням та вмінням багатьох поколінь майстрів, які передавали й передають їх молодим.

Знайомство з посібником «Народні ремесла і промисли» стане у нагоді студентам, які навчаються за спеціальністю технологічна освіта (трудове навчання). У даному посібнику міститься чотири розділи.

Матеріали I та II розділу (укладач Потапкін В. С.) дають можливість звернутися до вивчення художніх традицій різьблення по дереву, ознайомитися з плоско-рельєфним різьбленням, його різновидами та техніками виконання, оволодіти прийомами скульптурного різьблення.

Матеріали III розділу (укладач Харитонova В. В.) знайомлять з історією виникнення писанки, значенням символів та знаків, що ми бачимо на писанках, обрядами, що пов'язані з їх написанням, дозволяють опанувати технологію писанкового розпису, розпізнавати особливості писанок різних регіонів України.

Матеріали IV розділу (укладач Дубова Н. В.) представляють мистецтво плетіння з бісеру, де розглянуто потрібні матеріали, інструменти і пристосування для бісероплетіння, послідовно

викладено технічні прийоми і способи нанизування, наведено характерні схеми та узори.

Розділи посібника супроводжуються малюнками, теоретичними поясненнями, описом, що дозволяє без особливих труднощів опанувати майбутнім фахівцям технологічної освіти дані ремесла, набути специфічних вмінь та навичок. У виданні також представлено перелік питань для контрольного опитування, завдання для самостійної роботи студентів та перелік рекомендованої літератури, що дає змогу самостійно опрацювати певні теми.

Матеріал посібника буде пізнавальним та корисним учителям та керівникам гуртків, а також для тих, хто бажає самодіяльно навчитися різьбленню, писанкарству та нанизуванню.

РОЗДІЛ І. РІЗЬБЛЕННЯ ДЕРЕВИНИ: ПЛОСКО-РЕЛЬЄФНЕ РІЗЬБЛЕННЯ

ЛАБОРАТОРНО-ПРАКТИЧНА РОБОТА №1

Тема: «Плоско-рельєфне різьблення та його різновиди»

Мета: ознайомлення з плоско-рельєфним різьбленням, його різновидами; з техніками виконання плоско-рельєфного різьблення; з правилами організації робочого місця для різьблення; з матеріалами для роботи, інструментом для різьблення та його виготовленням, заточкою, правкою, зберіганням.

Матеріали та інструменти: набір інструментів для об'ємного різьблення, заточний і креслярський інструмент.

Порядок виконання роботи:

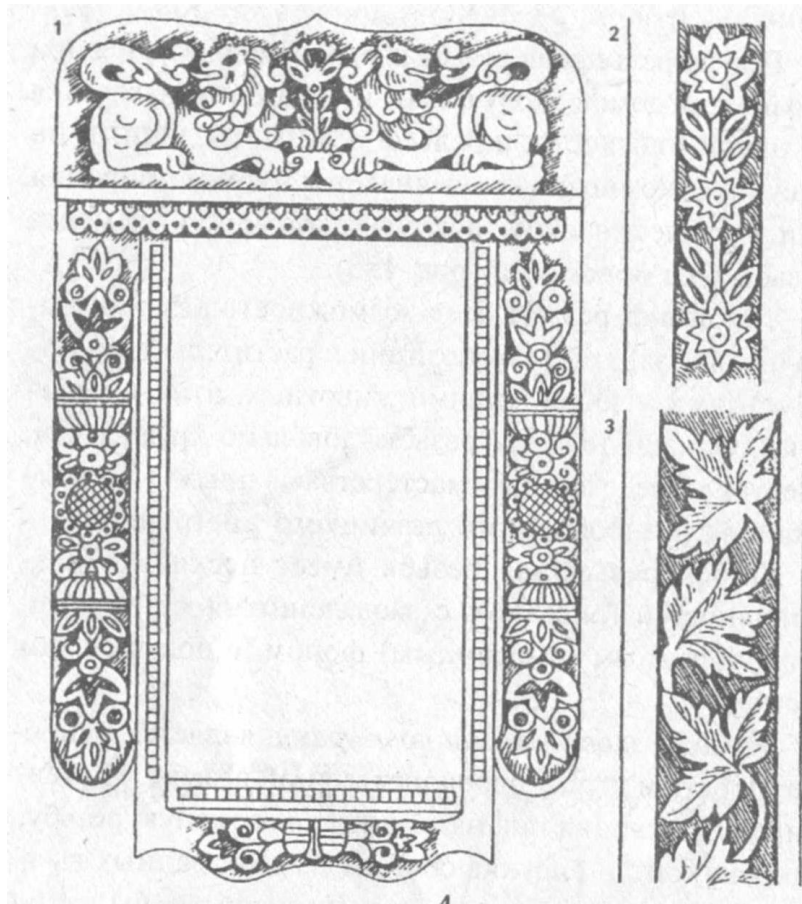
1. Ознайомитись з теоретичними відомостями.
2. Підготувати виріб до оздоблення плоско-рельєфним різьбленням.
3. Заточити і направити інструмент.
4. Ознайомитись з техніками виконання плоско-рельєфного різьблення на основі виготовлення тренувальних дощечок.

Теоретичні відомості:

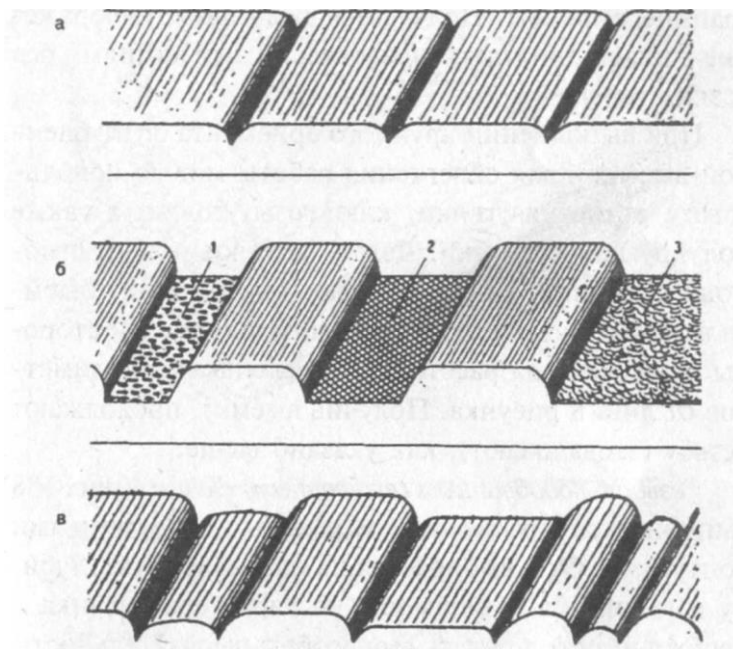
Плоско-рельєфне різьблення широко використовується при прикрашанні будинків. Отримуване зображення знаходиться на одній площині, а рельєф різьблення різний по малюнку і композиції виявляється шляхом вибору або поглиблення фону навколо якого-небудь елемента різьблення або орнаменту (мал. 1).

Такий вид різьблення дає можливість різьбярєві виконувати різні композиції з рослинними орнаментами, зображеннями тварин, птахів і людини. Проте техніка різьблення досить трудомістка, вимагає певної майстерності і досвіду, а також наявності різноманітного різьбального інструменту.

Плоско-рельєфне різьблення має декілька різновидів (мал. 2): із заovalеним контуром, з фоном подушки і з підібраним (вибраним) фоном.

Мал. 1. Плоско-рельєфнерізьблення:
1 — лиштва; 2,3 — орнаментальні смуги; 4 — панно.

Мал. 2. Різновиди плоско-рельєфного різьблення:
а — із заovalеним контуром; б — з підібраним (вибраним) фоном (1 — чеканка фону; 2 — різання кутиком; 3 — різання напівкруглими стамесками); в — з фоном подушки.

Мал. 59. З'єднання підрізок

Після цього ножем-косяком формують край листочка (мал. 60). Для цього інструмент розташовують під кутом 45° - 70° до площини дошки.

Мал. 60. Надрізка ножем-косяком по краю вирізаного стамескою листка

Кінчик ножа ставлять в середину гілочки в напрямку від листочка (пізніше листочок залишиться вищим).

Ніж-косяк поступово заглиблюють в деревину на 0,5 мм на початку різа, потім на 2-3 мм в середині і до 4 -5 мм в кінці біля краю листочка. Ніж ведуть точно до стику надрізок, які були виконані крутою стамескою по краю гілки.

Надрізи ножем-косяком за формою листочка, що мають крутий вигин, роблять з високо піднятою над поверхнею дошки п'ятою ножа-косяка, тобто працюють кінчиком ножа.

Мал. 61. Формування листків, краї яких піднутрені під велике гладке листя

При